

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківське обласне історико-археологічне товариство

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

X Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича

4–5 листопада 2016 року

Харків
ТОВ «НТМТ»
2016

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2Ук52)

П78

Художник *С. Е. Кулинич*

П78 **Проблеми історії та археології України: Матеріали X Міжнародної наукової конференції, присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича (Харків, 4–5 листопада 2016 р.).** — Х. : ТОВ «НТМТ», 2016. — 80 с.

ISBN 978-617-578-192-0

УДК 93/99

ББК 63.4(2)26+63.4(2)273+63.3(0)3+63.4(0)44+63.4(2)43+63.3(2Ук52)

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Матеріали X Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 125-річчю професора К. Е. Гриневича

4–5 листопада 2016 року

Відповідальний за випуск *С. В. Д'ячков*

Художній редактор *С. Е. Кулинич*

Комп'ютерна верстка *Ю. І. Цитковська*

Коректор *І. Л. Д'яченко*

Свідоцтво ДК № 1748 від 15.04.2004

Підписано до друку 24.10.2016. Формат 60×84/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Облік.-вид. арк. 10,76. Наклад 300 прим.

ТОВ «НТМТ». пр. Науки, 58, к. 108, м. Харків, 61072

в культурних групах центральноєвропейської культури полів поховань і в окремих культурах доби фінальної бронзи (Vz D-НаВ) і раннього гальштатського часу (На С/НаD) Карпато-Дунайського та південно-східного Альпійського регіону. До них належать металевий посуд (казан з здвоєними хрестовими дужками «Kreuzattaschenbecken» з Світлогірська), зброя (меч з Західного укріплення Більського городища), прикраси (шпилька з Більського городища), знаряддя праці (залізні та бронзові тесла-сокири) та ін. На прикладі цих знахідок можна виявити їх прямі аналоги в археологічних пам'ятках Центральної Європи та Карпато-Дунайського регіону.

Так, наприклад, найближчим аналогом Більському мечу є меч з скарбу, який був знайдений в керамічній корчазі розораного кургану північніше румунського села Хіде (Hidalmás). Схожість обох мечів була відмічена Г. Т. Ковпаненко, яка припустила походження Більського меча з території Карпатського басейну та продатувала його (за Ф. Хольсте) IX ст. до н. е. Ці хронологічні дані можна підтвердити чи спростувати, проаналізувавши

інші предмети зі скарбу с. Хіде. Так, меч типу Клентніце, руків'я якого було знайдене разом з мечем Більського типу, має не лише більш чіткіші хронологічні дати, а й аналогії на території Дніпровського Правобережжя (с. Ворона на Коломийщині). Мечі цього типу походять здебільшого з різних європейських регіонів (Klentnice, Sternhagen, Weinheim, Este, Brasles, Sonder Lyngby та ін.), мають широкі хронологічні рамки (На А2-На В2), але все ж таки основний час їх використання можна вважати пізній етап доби фінальної бронзи (На В), тобто X—IX ст. до н. е. Казан з здвоєними хрестовими дужками з Світлогірська Полтавської області має численні аналоги в гальштатських пам'ятниках (Artand, Kom. Hajdú-Bihar; Kleinklein, Bez. Leibnitz; Hundersingen, Kr. Talhau; Býčí skála, okr. Blansko та ін.), які датуються кінцем VII — серединою VI ст. до н. е. (На D1/D2).

Детальний аналіз центральноєвропейського імпорту з території українського Дніпровського Лівобережжя сприяє виявленню їх культурної приналежності та уточненню часу і шляхів їх розповсюдження.

**С. А. Задніков,
К. Ю. Пеляшенко (Харьков)**

ДАВНЬОГРЕЦЬКА КЕРАМІКА З РОЗКОПОК ЦИРКУНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА (ДОСЛІДЖЕННЯ 2005–2015 рр.)

В результаті археологічних досліджень городища скіфського часу біля с. Циркуни на площі близько 1600 кв. м була отримана значна колекція античної кераміки, що дає можливість датувати культурні нашарування, встановити послідовність освоєння різних ділянок пам'ятки, час появи і закінчення існування, а також є джерелом для реконструкції напрямків торговельних контактів і їх інтенсивності в різні періоди.

Переважну більшість імпортованих виробів на Циркунівському городищі складає антична амфора тара. Всього за роки дослідження в 2005–2015 рр. (з перервами) була отримана колекція в 283 фрагменти амфор (218 стінок, 30 ручок, 27 вінець, 2 ніжки). Столовий античний посуд представлений всього 6 фрагментами. Загалом, грецька кераміка складає 1,5 % від загальної кількості глиняного посуду (переважаючою є група місцевої ліпленої кераміки).

До першого хронологічного періоду (перша половина V ст. до н. е.) відноситься всього 7 фрагментів, що представлені тільки амфорами виробництва о. Хіос. Всі вони виявлені в межах Першого (південного) двору, що підтверджують результати дослідження фортифікаційних споруд і стратиграфічні спостереження, які свідчать про два етапи в спорудженні і розбудові городища.

Антична кераміка другої хронологічної групи (друга половина V — IV ст. до н. е.) представлена значно більшою кількістю: 276 фрагментів. В нашаруваннях пізнього етапу переважає посуд виробництва Кніду (17 %), Фасосу (11,5 %) і Гераклеї (7,9 %). Меншою кількістю репрезентовані наступні центри: Кос, Пепарет, Самос, Родос, Менда, Сінопа, кожен з яких складає до 1,5 %. Деякі з цих фрагментів (вінця амфор виробництва Родоса і Сінопи) знаходять аналогії серед матеріалів самого фіналу скіфського часу: кінця IV — першої треті III ст. до н. е.

Значна кількість знахідок через недостатню інформативність і фрагментарність віднесена до невідомих центрів, або до категорії, що не піддається визначенню, але за характеристиками глиняного тіста і морфологією можуть бути віднесені до другої половини V—IV ст. до н. е.

Столовий посуд грецького виробництва представлений одиничними фрагментами чорнолакової кераміки з Аттики: уламок канфару (третья чверть — кінець IV ст. до н. е.), уламок канфару з частиною ручки і прямими віnciaми (середина IV ст. до н. е.), два фрагменти миски, стінки посудин з чорним лаком.

На підставі найбільш ранніх знахідок античного імпорту у стратиграфічно-нижчих шарах, орієнтовною датою появи Циркунівського городища можна вважати першу половину V ст. до н. е. В цей час була освоєна лише південна частина пам'ятки, а імпорту проникав у невеличкій кількості і дуже спорадично.

Основна кількість отриманої колекції привозної кераміки відноситься до IV ст. до н. е. і представлена у всіх розкопках. Найбільш пізній античний імпорту репрезентований одиничними фрагментами амфор з о. Кос і Родос і датується кінцем IV — початком III ст. до н. е. За зовнішніми характеристиками посуду грецького виробництва більше цінився і довше використовувався у побуті, про що свідчать потертості, численні сліди ремонту та загладжування відбитих ділянок.

Колекція фрагментів давньогрецького посуду з Циркунівського городища дозволяє розширити наші знання про торговельні контакти — центри виробництва, з яких поступала продукція на поселення. Городище є самим північним укріпленим пунктом скіфського часу в басейні Сіверського Дінця, що виконував функцію регіонального центру найближчої округи. Імпорту в цей регіон поступав тільки сухопутними шляхами, одним з яких був відомий на той час Муравський Шлях.